

تاریخ

تالش / گیلان

رضایپیراسته

عکس‌ها:

سیدچواد

میرحسینی لاکانی

در انتهای جنگل‌های انبوه گیسوم مسجدی است که بیش از هزار سال قدمت دارد

ایستاده بر لبه ویرانی

بنای فعلی را متعلق به سده چهارم هجری می‌دانند که در دیگر دوره‌های اسلامی هم کاربری خود را حفظ کرده است.

معماری این بنا، بومی منطقه نیست، اما با معماری بومی گیلان تلفیق شده و شامل یک حیاط مرکزی و رواق دور تا دور است.

این بنا دو دروازه دارد؛ یکی در ضلع شمالی و یکی در ضلع غربی. سردر شمالی بنا بیش‌تر از ۸ متر است و بلندترین بخش مسجد است، سردر غربی بنا فرو ریخته و قسمت کمی از آن باقی مانده است. در هر ضلع حیاط سه طاق وجود دارد و ستون‌های بنا تقریباً هشت و چهی است.

تمام بنا با ملات آهک، سفید شده و در تزئینات بنا، نقش گیاهان به کار رفته است. گوشه‌ای از این بنا که یک ضلع آن ۷۵ متر است، فعلاً برپاست که دیوار یکی از دهلیزهای بناست و روی همین دهلیز که کتیبه کوفی ساده‌ای باقی مانده چیزی که موجب شگفتی است این است که بنایی با این قدمت در این نقطه از گیلان واقع شده و کتیبه کوفی هم گواه این قدمت است.

سقف بنا سفالی است و سفال‌ها با ملات روی طاق‌ها نصب شده است. در خرابی این بنا علاوه بر عوامل انسانی، طبیعت هم نقش بسزایی دارد. با بی‌توجهی مسئولان میراث فرهنگی درخت‌های جنگلی روی بام آن رشد کرده و ریشه‌های آن‌ها دیوارهای بنا را تخریب کرده است.

• کتیبه کوفی مسجد

بر یکی از دیوارهای اسپه مزگت، یک کتیبه کوفی نگاشته شده است که واژه‌های «و لم یخس الا الله فعسی اولئک ان یکنوا من المہتدین» بخشی از آیه ۱۸ سوره توبه، بر آن به چشم می‌خورد.

وجود کتیبه‌های کوفی در مسجد نشان می‌دهد قدمت روستا به دوره سلجوقیان می‌رسد و نوع معماری و سفال‌های بدست آمده، قدمت بنا را به دوره ایلخانیان می‌رساند و از تاریخچه دست‌کم ۸۰۰ ساله بنای فعلی مسجد حکایت دارد.

شماری از کارشناسان تاریخ معماری عقیده دارند اسپه مزگت باقی مانده یک آتشکده بزرگ و قدیمی است و در دوران پس از اسلام احتمالاً از قرن سوم هجری به مسجد تبدیل شد. در میان مردم محلی اما این مسجد تاریخی به مسجد عبداللهی نیز مشهور است. مردم منطقه بر این باورند که این مسجد به دست فرزند خلیفه دوم، «عبدالله بن عمر» ساخته شده است.

• ویرانی کامل قدیمی‌ترین مسجد گیلان

اسپی مزگت در فاصله ۱/۵ کیلومتری شرق جاده انزلی به آستارا در سمت چپ رودخانه دیناچال در نزدیکی روستای دیناچال قرار دارد؛ در انتهای جنگل‌های انبوه گیسوم؛ در ۸۰ کیلومتری غرب رشت و ۲۲ کیلومتری جنوب تالش؛ بین «رضوانشهر» و «هشت‌پر» تالش، در میان «پارک جنگلی دکتر رستگار».

بارش برف و باران شدید، رشد درختان روی سقف و جداره‌ها، عوامل محیطی و بیولوژیکی (گل سنگ‌ها)، سیلاب‌های فصلی رودخانه دیناچال، حفاری‌های غیرمجاز پیرامون بنا و مهم‌تر از همه عدم رسیدگی به این بنای تاریخی موجب ویرانی کامل قدیمی‌ترین مسجد گیلان اسپه مزگت شده و در صورت ادامه این روند، در زمستان پیش رو بنا به کلی از صحنه روزگار محو خواهد شد.

محوطه تاریخی اسپه مزگت چهار فصل کاوش باستان‌شناسی را پشت سر گذاشته که در سال‌های اخیر برای محافظت از بنا داربست و شیروانی روی آن قرار گرفته بود که در آبان سال ۹۸ بنا بر گزارش‌ها، بخشی از داربست سرفت شده و چند روز بعد شیروانی به صورت کامل از روی بنا برداشته شده است.

• مسجدی بدون محراب

با توجه به نوع معماری آتشکده ساسانی در دوره اسلامی بدون انجام هیچ تغییری به مسجد تغییر کاربری داده است به طوری که در این مسجد محرابی وجود ندارد. عبادت‌کنندگان از رواق چهارگوش داخلی به عنوان مکانی برای نگهداری آتش و دهلیزهای اطراف برای عبادت استفاده می‌کردند. باستان‌شناسان با توجه به تکه سفال‌ها و کتیبه‌های بر جای مانده،

«سپیه» و «اسپی» واژه‌هایی تالشی است که تغییر یافته واژه «سپید» است. در لهجه شمال غربی و تاتی، واژه «مزگت» هم به معنی مسجد است؛ شکلی قدیمی‌تر از واژه‌ای بسیار کهن. بر این اساس «اسپی مزگت» می‌شود «مسجد سفید» که احتمالاً اشاره به ویژگی شاخص معماری این مسجد دارد؛ اشاره به گچبری‌های سفید آن.

اسپی مزگت، یکی از قدیمی‌ترین و مهم‌ترین مسجدهای گیلان است و بر اساس برخی روایت‌ها بنای اولیه آن به دوره ساسانی می‌رسد.